

LÁMPAGYUJTÁS

Nálunk, otthon, ha este lett s az égen
 feltűnt a hold, s hol álmodozni szoktam,
 a rádió mellett a vén karosszék
 mélyén ha elpihent a csillagoknak
 villódzó fénye; és ha kis húgocskám
 lelkendezőn szaladt, mert az úton már
 feltűnt apám alakja lassú fáradt
 lépésekkel, hisz sok munkája volt ma,
 de néha meg sietve, mert hiszen lám
 egész sötét van és a kis gyümölcsfák
 várják babusgató simogatását;
 s anyám ha már hozott be venyigét is
 — lámpát gyújtott s dolgos kezét megmosta,
 hogy a vacsorakészítéshez lásson.
 A fény a konyhaajtón át vetődött
 előszobánkba s ott a bútorokkal
 ismerkedett. Kinn a kapunk előtt meg
 a boltosinas fűtője szállt, szaladva
 igyekezett s a sarki lámpa alatt
 az árnya megelőzte. Nagyanyám már
 begyújtott rég s épp aprófával rakta
 a síró pattogó tüzet s a tűzhely
 alól lustán elősétált a macska.

SZÜTS LÁSZLÓ

EGY FRANCIA IRÓNŐ SZEGEDEN 1884-BEN*

Egy félóra ra visszazálok a multba. Régi, porlepte, foszladozni kezdő szegedi hírlapok nyomán felidézem városunk történetének egy feledésbe merült epizódját, egy világhírű francia írónőnek 1884-ben, tehát ezelőtt hatvanégy esztendővel történt szegedi látogatását és ünneplését.

Ez a francia írónő Adamné, született Lambert Juliette volt, aki a második császárság és különösen a harmadik köztársaság alatt Párizsban irodalmi, politikai és társadalmi téren egyaránt vezető szerepet játszott s aki a mult század nyolcvanas éveiben egyike volt a francia-magyar barátkozás lelkes előharcosainak. Párizsi szalonja találkozó helye volt a francia és külföldi szabadelvű politikusoknak és íróknak, kiknek sorában gyakran feltűntek magyar emigránsok is, mint Türr István, Irányi Dániel, Horn Ede, Szarvady Frigyes. Jól ismerte Adamné Liszt Ferencet, Kossuth Lajost és Munkácsi Mihályt is. Ő irányította 1879-ben azt a mozgalmat, melynek célja volt egy nagyszabású párizsi operai ünnepély rendezése s annak jövedelméből a szegedi árvízkarosultak segélyezése. Ez az ünnepély pompásan sikerült s több mint 300.000 frank bevétellel járt. Adamnénak tevékeny része volt a budapesti Írók és Művészek Társasága 1883-i párizsi kirándulásának előkészítésében és sikerében is, valamint annak a francia küldöttségnek megszer-

* Felolvasta a szerző a szegedi Dugonics-Társaság f. é. április 25-i ülésén.

vezésében, mely az 1885-i budapesti országos kiállítás alkalmából látogatott el hazánkba.

Adamné egyik legbuzgóbb és legtevékenyebb apostola volt annak a poroszellenes és szláv-barát francia revanche-politikának, amely az 1870—71-i háborúban elvesztett Elszász és Lotharingia visszaszerzésére irányult. E cél megvalósítása érdekében barátkozott a párizsi magyar emigránsokkal és a magyar függetlenségi politikusokkal is. Midőn pedig rájött arra, hogy Franciaország német-ellenes és orosz-barát politikájában Magyarországra nem számíthat, mert annak kormánya a közhangulattal és népakarattal szembehelyezkedve szilárdan kitart a hármasszövetség és kiegyezés mellett, lassanként lelohadt irántunk való érdeklődése, de azért a magyarság iránt érzett rokonszenvét élete végéig megőrizte.

Adamné 1884-ben két hétre terjedő utazást tett Magyarországon. Március 18-án érkezett Budapestre. Látogatását nem hivatalos kormánykörök, hanem írók, művészek és politikusok készítették elő, akik magyarországi tartózkodási idejére gazdag és változatos programot állítottak össze. Ebbe a programba nemcsak a főváros tartozott bele, hanem az Alföld is. Adamné az Alföldet több oknál fogva kívánta megismerni, elsősorban azért, mert ő is, mint sok külföldi úgy vélte, hogy az Alföld az igazi hamisítatlan Magyarország, ott ismerheti meg a maga ősi, eredeti mivoltában a magyar népet. Magyar barátai révén azt is tudta, hogy a függetlenségi, osztrák-ellenes politika leglelkesebb híveit a nagy alföldi városokban találja meg. Végül az is tekintetbe jött, hogy látni akarta az újjáépült Szegedet, melynek árvízkarosultjai érdekében néhány évvel azelőtt annyit fáradozott.

Adamné március 23-án megszakította fővárosi időzését és elindult alföldi útjára. Erre titkárán, Bernhard párizsi hírlapírón kívül Hieronymi Károly, az osztrák-magyar államvasúttársaság vezérigazgatója, Helfy Ignác függetlenségi párti képviselő, párizsi barátja Pázmándy Dénes hírlapíró és Villars gróf budapesti francia követ kísérte el. Az Alföldön Horváth Gyula ármentesítési kormánybiztos csatlakozott a társasághoz. Mezőhegyes, Oroszáza és Szentés megtekintése után Adamné március 26-án este érkezett Szegedre. Nehogy az a látszata legyen, mintha magát ünnepelettni s a szegediek hálálkodását meghallgatni jöjné Szegedre, jövetelének idejét csak aznap délelőtt tudatta. Akkor kapták a szegediek Horváth Gyula kormánybiztos sürgönyét, amely jelezte, hogy Adamné a szentesi vonattal este 6 órakor érkezik Szegedre.

Fogadtatására Pálffy Ferenc polgármester elnöklete alatt fogadóbizottság alakult, melynek tagjai mintegy 30 fogaton kimentek eléje a rókusi pályaudvarra. A vendégek a Nagyvárad és Eszék közt közlekedő alföldi vonattal érkeztek Szegedre. A vonat végén volt a külön szalonkocsi, melyből a francia högy Hieronymi karján közeledett az üdvözlésére megjelent bizottság felé. A fogadáson ott volt Kállay Albert főispán, Lechner Lajos miniszteri tanácsos, mérnök, Szeged újjáépítésének tervezője, Szluha Ágoston főkapitány, Vass Pál főjegyző, a városi tanácsnokok, valamint a többi hatóságok és a sajtó képviselői s több száz főnyi díszes közönség. A vendéget, mint „Szeged anyagi jötevőjét, fenkölt szellemű hölgyet, a francia irodalom büszkeségét“ Pálffy polgármester üdvözölte. A polgármester beszédét franciául Hieronymi tolmácsolta, majd Lechner mondott francia nyelvű

beszédet. A bemutatások után a városba való impozáns bevonulás következett. A város első díszfogátán Adamné és Lechner Lajos, a másodikon Villars konzul és Horváth Gyula foglalt helyet, azután jöttek a többi fogatok. Számuk olyan tekintélyes volt, hogy a város díszfogata már a gázgyárat is elhagyta s a kocsisor vége még el sem indult a pályaudvar elől.

A Kossuth Lajos-sugárúton, melyet akkor Budapesti sugárútnak hívtak, sűrű tömegben állt a nép s éljenezve, kalaplevéve üdvözölte a város jeles vendégét. Még nagyobb volt a tolongás a Széchenyi- és Klauzál-téren az Európa-szálló előtt. Ott a rendőrség alig tudott az érkező fogatoknak utat nyitni. A városháza tornyán nemzeti színű, a színházon francia és magyar, a Stefánia-park kioszkján városi zászló lengett; sok magánépületen is volt zászló; az Európa homlokzata pedig teljes szélességében fel volt lobogóva.

Ebben az időben Szegednek négy szállodája volt: az Európa, Hungária, Fekete Sas és Hét fejedelem. A Tisza, melyet 1883-ban kezdtek építeni, még nem volt készen, a Kass pedig csak tizenöt év múlva, 1898-ban épült fel.

Az Európa-szálló a Klauzál-tér 9. szám alatt volt, abban a házban, ahol ma az állami földmérési felügyelőség székel. Közepén két, oldalt kétfelől egy emeletes renaissance-stílusú épület, ez korinthusi oszlopokkal díszített homlokzattal és elegáns lépcsőfeljárattal. Ez volt akkor Szeged legkülönb szállodája; földszintjén, melyet jelenleg a Temesváry-féle gyógyszerár és több üzlet foglal el, akkor kávéház és étterem volt. Ma homlokzatának földszintjét egy ékszerészbolt portáléja egészen elcsúfítja. Ebben a szállodában szállt meg Adamné. A homlokzat fényesen ki volt világítva, a lépcsőház pedig virágokkal és szőnyegekkel díszítve. A francia hölgyet Lechner felvezette az első emeleten három erkélyes szobából álló szállására, melyet ez alkalomra különös fényűzéssel rendeztek be. Az ajtóban Weiher Miksa szállodatulajdonos ibolyákból, kaméliákból s egyéb melegházi virágokból álló nagy csokrot nyújtott át neki, melynek színei a francia trikolorót ábrázolták s melyben Adamné virágokból összeállított mohogrammja volt látható. Azután Adamné átöltözött, a kíséretében levő urakkal az étteremben megvacsoráztak, majd a színházba hajtattak a tiszteletére rendezett díszelőadásra. Ott az előcsarnokban a színügyi bizottság élén Enyedi Lukács lapszerkesztő üdvözölte, azután az igazgató felkísérte az első emeleti díszpáholyba. Az előadás már javában folyt. Mikor a közönség a páholyban Adamné meg látta, felállt, megéljenezte és megtapsolta. A színészek a Tündérlak Magyarhonban c. darabot játszották, melyben Vadnai Vilma és Egri Kálmán csinos dalokat énekelt. Adamné egy felvonást nézett végig, azután fáradtságára hivatkozva, visszavonult szállására. Az egyik szegedi lap kifogásolta, hogy a díszelőadáson egy „magyarizált idegen holtmit” játszottak, nem pedig egy eredeti népszínművet, pl. a Falurosszát, amely a francia hölgyet bizonyára jobban érdekelte volna. A színház eredetileg a Pírós bugyellárist tűzte ki műsorra, kiderült azonban, hogy ezt a darabot Adamné már látta a Budapesti Népszínházban, így került színre a Tündérlak Magyarhonban.

A Szegedi Napló és a Szegedi Híradó március 27-i számában részletesen beszámolt Adamné megérkezéséről és fogadtatásáról. A Szegedi Napló ezt írta: „Tegnap este érkezett meg Adamné városunkba s dacára

annak, hogy jövedele idejét csak a legutolsó órákban tudtuk meg s hogy a nagyközönség egyáltalában csak arról bírt tudomással, hogy délután érkezik meg, a fogadtatás olyan volt, amelyre örömmel gondolunk vissza s tán Adamné is szívesen emlékezik meg róla fényes párizsi termeiben, ahol Szeged érdekében annyi meleg szót mondott és írt Franciaországnak. Tisztelet, szeretet fogta körül városunkban. Az ő mélyen érző szíve bizonyára megérezte ennek melegét s az ő finom érzéke bizonyára nem vette észre némely részben tapasztalt naivitásunkat.“

A Szegedi Híradó így jellemzi a francia írónőt: „Mme Adam külsőleg is feltűnő hölgy. Erős, megtermett alak, rendkívül kellemes arccal, amely még mindig az üdeség pirjától ragyog. Szemeiből a szellem tüze s a szívjóság sugárzik. Tekintete lebilincselő, mosolya a szívbe lopózik. Hangja zengzetes s az a néhány szó, amit anyanyelvén, az üdvözlő beszédekre válaszolt, mintha egy bűvös hangszer akkordja lett volna. Testhez álló prémes bundát s szövetkalapot viselt. Amazon meglátszott, hogy nemcsak vasúton járt, tele volt pitykézve az Alföld vándégmarasztaló sarával“.

Másnap, március 27-én délelőtt Adamné egy városi fogaton Lechner Lajos kíséretében, szakadó esőben megtekintette a várost: a főbb útvonalakat, a hidat, rakpartokat, fontosabb középületeket. Hosszabb időt töltött a Somogyi-könyvtárban, ahol nagy érdeklődéssel nézegette az ottani értékes francia könyveket. Az új városháza hatalmas tornyával, szép zöldes fedelével, tiszta, világos, frissen berendezett termeivel igen kedvező benyomást tett rá. A polgármester élvezettel mutatta meg a szép francia asszonynak a polgármesteri és főispáni hivatalt s megkérdezte tőle, melyik tetszik neki jobban? „Nekem, mint republikánusnak — hangzott a válasz — jobban tetszik az öné, mint amely választáson alapszik, de — folytatta finom mosollyal a főispán felé fordulva — az ön szobájából szebb a kilátás.“ Mint jó megfigyelő látta, hogy a tisztújítás előtt álló városházán nagy a sürgés-forgás, ezért a polgármestertől, aki nagyon megtetszett neki, ezekkel a tréfás szavakkal búcsúzott el: „Tudja mit polgármester úr, ha megbukik a választáson, jöjjön el Párisba, megválasztjuk polgármesternek. Ha tehát kedvembe akar járni, igyekezzék megbukni!“ Nem került rá a sor Adamné. ígéretének beváltására, mert pár nappal később, április 2-án a kisgyulladás Pálffy-t ismét polgármesterré választotta.

A fogadóbizottság délben bankettet akart adni Adamné tiszteletére, ő azonban, úgy látszik, belefáradt az alföldi városokban átélvezett véghétközi és zajos lakomákba s így megesett az a magyarországi bankettek történetében szokatlan eset, hogy a francia vendég hölgy hívott meg egy mintegy húsz főnyi társaságot fél egy órai ebédre az Európa éttermébe. Ebédközben Erdélyi Náci cigányprimás játszott és ahogy az törlelni szokott, számos felköszöntő hangzott el, melyek mint a Szegedi Napló megjegyezte, „nem kritikus kései utódokhoz, hanem a jó ételektől és italoktól felvillanyozott jelenlevőkhöz voltak intézve.“ Az ebéd egyik humoros epizódja volt, hogy Hieronymi feldöntött egy borospoharat, ami nagyon bosszantotta. Adamné az ő kedves módján így szól: „Lám, lám, a bor felém folyik. Ez keresztelést szokott jelenteni. Ez úgy is van, mert az urak ezzel a borral engem valóban magyarrá kereszteltek.“ Adamné

2 óraker elbúcsúzott vendégeitől, a Rákóczi-induló hangjai mellett elhagyta az éttermet s a fogadóbizottság tagjaitól kísérve kiment a pályaudvarra és elutazott Budapestre. Szegedi különlegességeket vitt magával: Sziráky-féle bicskákat, melyekből titkára egész csomót vásárolt össze, csipkés szegedi papucsokat, melyekkel Lechner kedveskedett neki s egy bőrbe kötött díszes albumot, Szabados János városi tanácsnok ajándékát, mely az újjáépült Szeged kiválóbb középítményeinek képeit tartalmazta, elől a Szeged ünnepén c. költemény díszlenyomatával.

Párisba visszatérve Adamné magyarországi utazásáról „La patrie hongroise“ címmel könyvet írt, mely 1884-ben jelent meg s amelyben egy-egy fejezetet szentelt a szegedi árvíznek és Szeged városának. 1885-ben pedig, amikor az alig másfél éves szegedi színház leégett, a budapesti francia konzulátus útján a szegedi városi tanácshoz a következő részvéttáviratot intézte: „Mélyen meg vagyok hatva attól az újabb szerencsétlenségtől, mely Szeged városát sújtotta, azt a várost, melynek polgárai oly kedves emléket hagytak szívemben.“

Adamnének igen hosszú élet jutott osztályrészéül. Csak néhány hónap választotta el századik évének betöltésétől, amikor 1935-ben meghalt. Életének utolsó évtizedeit teljes visszavonultságban töltötte Párizs közelében egy középkori kolostorból átalakított falusi kastélyban. Az egykori izzó temperamentumú, szabadgondolkodó, bőbeszédű, nagyvilági dámából csendes, magányos, ájtatos öregasszony lett. Túl sokáig élt, még életében elfeledték Franciaországban s még inkább Magyarországon. Ő sem sokat törődött a jelennel, már csak a múlt érdekelte, eseményekben gazdag, mozgalmas élete emlékeinek élt, azokon elmerengve néha talán eszébe jutottak 1884. tavaszának azok a napjai is, melyeken a szegediek olyan lelkesen ünnepelték.

BIRKÁS GÉZA

HÁROM ROMÁN KÖLTŐ

KÖVETELÉS

— Aron Cotrus —

Lázítok a kín húrjain,
A jussom kérem újra im,
S a bérért nyúlnak ujjaim.

Sors a harcba bedobott már,
Ott voltam mindeh robotnál,
S tudom mi az, mi gondot ad,
De a bér ott sose félős,
Hol tette mozdul föl e kétős:
A munka és a gondolat.